

Inspectie Jeugdzorg
Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

De beste gezinsvoogd: een ideaaltype

1. Inleiding

De Inspectie Jeugdzorg ziet de gezinsvoogdij als een van de cruciale taken binnen de jeugdzorg. Een gezinsvoogd staat ouders bij in de verzorging en de opvoeding van hun kinderen gedurende een ondertoezichtstelling. Bij een ondertoezichtstelling wordt het gezag van ouders beperkt in die zin dat zij niet meer vrij zijn om geheel naar eigen inzicht te handelen. Zij dienen bij de uitoefening van het gezag rekening te houden met de hulp en aanwijzingen die de gezinsvoogd biedt. Deze hulp en aanwijzingen zijn niet vrijblijvend. Om deze taak goed te kunnen uitvoeren, is het voorwaarde dat gezinsvoogden optimaal zijn toegerust. Hun organisatie dient de gezinsvoogden optimaal te faciliteren. De maatschappelijke omgeving, zoals netwerkpartners en opleidingsinstituten, biedt essentiële voorwaarden voor het werk van de gezinsvoogd. Zelf dienen ze over de juiste competenties, ervaring en kennis te beschikken.

Wat verstaan we dan onder de juiste competenties? Aan wat voor ervaring en kennis denken we? Wat is een ideale gezinsvoogd? We hebben antwoorden gezocht in de praktijk, in de politiek en wetgeving, in de wetenschap en beleid en in de eigen ervaring van de inspectie. Vanuit deze verschillende invalshoeken is een ideaaltype gezinsvoogd ontstaan die in tijden van transitie naar een nieuwe jeugdwet en stelselwijziging het uitgangspunt kan zijn voor de borging van kwaliteit binnen de jeugdbescherming.

2. Ideaaltype: we leggen de lat graag hoog

Als er sprake is van opvoed- en opgroei problemen die de ontwikkeling van het kind bedreigen en de ouders de aangeboden ondersteuning weigeren, dan is de overheid verplicht om – in het belang van het kind – een kindbeschermingsmaatregel te treffen als kader voor de noodzakelijke ondersteuning aan ouders en kind.¹ Een gezinsvoogd wordt vervolgens aangesteld om met het kind en opvoeder(s) te werken aan het opheffen van die ontwikkelingsbedreigingen. Omdat het kind er op moet kunnen vertrouwen dat alles in het werk wordt gesteld om gezond en veilig te kunnen opgroeien, zal de gezinsvoogd de ondertoezichtstelling zo goed mogelijk moeten uitvoeren. Daarom stelt de inspectie hoge eisen aan de kwaliteit van bescherming en ondersteuning, samengevat in een hierna te beschrijven ideaaltype gezinsvoogd.

¹ Zie ook Artikel 3 Verdrag inzake de rechten van het kind.

3. De beste gezinsvoogd: volgens de cliënt

Uit de door de inspectie bestudeerde bronnen² blijkt dat zowel kinderen als hun opvoeders heldere ideeën hebben over waar een goede gezinsvoogd in de praktijk aan moet voldoen. Hij³ neemt kind en opvoeder serieus, is onbevooroordeeld, luistert goed en vraagt hun mening. Hij weet wat opvoeden is. Hij praat niet te moeilijk en kan goed uit zijn woorden komen, ook bij rechtszittingen en gaat altijd mee. Hij vraagt toestemming als hij vertrouwelijke dingen wil doorvertellen. Hij geeft veel informatie en op een duidelijke manier, overlegt met ouders en kind vooraf een bepaalde aanpak en bespreekt met hen de hulpverleningsplannen. Hij is eerlijk en oprecht in kind en gezin geïnteresseerd, weet wat er aan de hand is en begrijpt ze. Hij heeft humor, maakt tijd voor ze vrij en gaat ook wel eens samen met het kind op stap. Hij onderneemt actie, regelt zaken en komt altijd afspraken na. Hij bewaakt ook dat afspraken worden nagekomen. De gezinsvoogd blijft voor langere tijd dezelfde contactpersoon voor kind en gezin en kan goed met iedereen binnen het gezin en met externe betrokkenen samenwerken.

4. De beste gezinsvoogd: een ideaal profiel

Achter de praktische wensen van de cliënt ligt een wereld aan voorwaarden om ervoor te zorgen dat onder toezicht gestelde kinderen de beste gezinsvoogden krijgen die ze verdienen.

Zo worden er eisen gesteld aan de persoon als professional, aan de personele en fysieke organisatie waar de gezinsvoogd werkt, aan de opleiding en deskundigheidsbevordering die hij moet volgen, en aan de voortdurende kwaliteitsverbetering die de maatschappij vraagt.

Vanuit diverse invalshoeken als wetenschap, beleid, politiek en wetgeving en huidige beschermingspraktijk ontstaat het volgende profiel van de ideale gezinsvoogd:

Als persoon is de gezinsvoogd emotioneel stabiel, staat stevig in zijn schoenen, is extravert, vriendelijk en nieuwsgierig en bij voorkeur ook veerkrachtig. Hij is integer, open, warm, niet oordelend, geïnteresseerd en betrokken. Hij is en spreekt duidelijk, is opmerkzaam, flexibel, bevestigend, stimulerend en betrouwbaar.

Als professional is hij effectief en werkt hij transparant en methodisch en heeft ervaring in het werken met gezinnen. Hij is goed opgeleid (expliciete vakkennis of "body of knowledge" alsook ervaringskennis), houdt zijn kennis en vaardigheden

² Vastgelegd in een aparte documentenanalyse

³ Of zij

bij, staat open voor zelfreflectie en supervisie en reflecteert op eigen effectiviteit (monitoren).

Hij is communicatief vaardig, duidelijk naar de cliënt, gaat na of de cliënt de informatie begrepen heeft en gaat uit van diens hulpvraag. Hij vraagt cliënten om feedback. Hij kan motiveren en structureren. Hij weet problemen op juiste wijze aan te pakken, heeft kennis over de specifieke doelgroep waar hij mee werkt. Hij is vaardig in het toepassen van specifieke hulpvormen.

Hij is in staat een goede werkrelatie met de cliënt (zowel kind als opvoeders als andere professionals) te onderhouden en neemt hem serieus. Als professional maakt de gezinsvoogd adequaat gebruik van zijn gezag. Hij kan laveren tussen eisen stellen en vertrouwen winnen, tussen hulp geven en dwang opleggen, tussen risico's voor kinderen vermijden en begrip hebben voor de moeilijke positie waarin ouders kunnen verkeren. De gezinsvoogd doet wat nodig is om te zorgen dat het kind en opvoeders actief meewerken (engageren) en doet wat nodig is om duidelijk te maken hoe de ontwikkeling en veiligheid van het kind wordt gewaarborgd (positioneren) in samenwerking met gezin/opvoeders maar met de focus op belang van het kind. Hij kan balanceren tussen betrokkenheid en distantie en durft een eigen positie in te nemen (autonomie en verantwoordelijkheid). Hij neemt essentiële beslissingen vanuit het kind gezien, altijd op basis van een goede feitelijke beoordeling, volgens een vastgelegd procedure en nooit alleen.

In de dagelijkse uitvoering werkt de gezinsvoogd volgens de Deltamethode. De ondertoezichtstelling wordt volgens het vier stappenmodel uit de Deltamethode uitgevoerd: inventariseren, analyseren van bedreigingen, formuleren van gewenste ontwikkelingsuitkomsten en opstellen van een actieagenda. Ook heeft de gezinsvoogd een kritische blik op het netwerk, mogelijkheden en problematiek van ouders. Hij heeft informatie over de oorsprong van zorgen over de kinderen en hun context en gebruikt zoveel mogelijk en systematisch actuele informatie van direct betrokkenen. Hij benut waar mogelijk het eigen netwerk van cliënten. Hij werkt op belangrijke momenten in de hulpverlening samen met ketenpartners en deelt relevante informatie. Hij coördineert zorg. De gezinsvoogd is in staat om duidelijk, to-the-point te rapporteren. Hij doet waarheidsgetrouwe bevindingen in de verslaglegging. Hij heeft zicht op de ontwikkeling en veiligheid van het kind en signaleert risico's. Hij pakt signalen van kindermishandeling adequaat op.

5. De beste gezinsvoogd: eisen aan opleiding

HBO-opleidingen die opleiden voor de jeugdzorg zijn de opleidingen Maatschappelijk Werk en Dienstverlening (MWD), Sociaal Pedagogische Hulpverlening (SPH) en Pedagogiek (PED). Om de aansluiting tussen onderwijs en werkveld te verbeteren is door de HBO-raad een uitstroomprofiel voor de Jeugdzorgwerker ontwikkeld. Dit beschrijft de competenties waarover een afgestudeerde jeugdzorgwerker moet beschikken. Dit uitstroomprofiel wordt momenteel door de opleidingen ingevoerd.

De ideale gezinsvoogd heeft minimaal een HBO-opleiding genoten die het hele terrein van gezinsvoogdij bestrijkt. Hij is goed opgeleid in het uitvoeren van risicomanagement tijdens de ondertoezichtstelling. De opleiding besteedt ook expliciet aandacht aan diversiteitsaspecten, aan therapeutische kwaliteiten als empathie, echtheid en onvoorwaardelijke acceptatie. Daarnaast wordt de gezinsvoogd opgeleid in het bieden van structuur, empowerment op meer controle en invloed van de jeugdige op het eigen leven, en relevante communicatieve competenties. Tijdens zijn opleiding heeft hij ervaring opgedaan in de praktijk (stages en afstuderen in de jeugdzorgsetting). Als hij de opleiding heeft afgerond beschikt de ideale gezinsvoogd over toereikende juridische kennis, kennis over ontwikkelingspsychologie en - psychopathologie, opvoedkunde en gezondheid, gedragsmatige aspecten, volwassenen(GGZ)problematiek en kindermishandeling.

Met een blik op de toekomst voldoet de ideale gezinsvoogd aan nader opgestelde regels rond deskundigheid, opleiding, hoedanigheid en verantwoordelijkheidstoedeling, denk aan registratie in kwaliteitsregister en tuchtrecht en ethische code.

Wanneer hij als jeugdbeschermer bij een organisatie wordt aangesteld, is het eerst kijken, dan meedoen, stap voor stap. Van belang is dat ervaring wordt opgedaan en hij kan doorgroeien van "makkelijke" naar "moeilijke" casussen. De ideale gezinsvoogd stelt zelf eisen aan zijn vakbekwaamheid, wil permanente educatie, is lid van een beroepsvereniging neemt ruimte voor zelfreflectie en professionele autonomie.

Jeugdbeschermers volgen gedurende hun loopbaan verschillende vormen van bijscholing. Aan het begin van hun loopbaan of wanneer ze met een nieuwe baan beginnen, volgen ze vaak een functiescholing. Ook zijn er methodiekscholingen (denk aan Deltamethode, Signs of Safety, Eigen Kracht). Daarnaast zijn er scholingen die zich richten op het omgaan met een specifieke problematiek (denk aan LVG-problematiek, gezinnen met geringe sociale redzaamheid). De wettelijk verplichte beroepsregistratie zal beroepskrachten in de jeugdzorg verplichten hun deskundigheid op peil te houden en daarmee hun registratie te behouden.

6. De beste gezinsvoogd: eisen aan de organisatie

De ideale gezinsvoogd werkt binnen een organisatie met een heldere visie op jeugdbescherming en risicomangement. De instelling weet die omstandigheden te faciliteren waarin het vak en de functie optimaal kunnen worden uitgevoerd⁴. De organisatie heeft de gezinsvoogd geselecteerd en aangenomen op basis van in paragraaf 3, 4 en 5 geschetste profiel, ervaring en opleiding.

De organisatie geeft de jeugdbeschermer gelegenheid tot professionele groei en ruimte binnen een kader van methodisch handelen, systematische begeleiding en feedback. Door intercollegiaal overleg en toetsing te faciliteren, ondersteunt de organisatie het risicomangement door de gezinsvoogd van de ondertoezichtgestelde kinderen. Kernbeslissingen neemt de gezinsvoogd in multidisciplinair teamverband. De organisatie stelt de gezinsvoogd in staat om gebruik te maken van wetenschappelijke en gedeelde praktijkkennis en hulpmiddelen en instrumenten. Vastgestelde richtlijnen (denk aan uithuisplaatsing, crisisplaatsing) worden door de gezinsvoogd in het dagelijks werk geïntegreerd waarbij de organisatie de uitvoering ondersteunt. Zo heeft de gezinsvoogd een caseload die wordt opgebouwd op basis van matching tussen gezin en gezinsvoogd. Hij kan zijn werk rond het gezin organiseren en niet rond het bureau. Hij is te allen tijde telefonisch en per e-mail bereikbaar. ICT-ondersteuning is optimaal, zodat de gezinsvoogd direct een digitaal dossier kan inzien. De organisatie biedt optimale fysieke ondersteuning als beveiligde spreekkamers, ruimten voor (intern en extern) overleg, administratieve ondersteuning en kantoorbenodigdheden.

De organisatie zorgt voor duidelijke en sluitende regie-afspraken met ketenpartners in het lokale veld, de Raad voor de Kinderbescherming en de jeugdgezondheidszorg.

7. De beste gezinsvoogd: eisen aan de toekomst

Jeugdbescherming zal in de nabije toekomst uitsluitend worden uitgevoerd door een gecertificeerde instelling. De hiervoor geldende (kwaliteits)eisen zullen opgenomen worden in het certificeringskader, dat wordt ontwikkeld door de branche in samenwerking met de gemeenten. Gezamenlijk wordt gekomen tot een normenkader op basis van de wettelijke eisen die worden gesteld aan de werksoorten jeugdbescherming en jeugdreclassering.

Concreet houdt dit voor de toekomstige ideale gezinsvoogd in, dat hij werkt voor een gecertificeerde instelling, die voldoet aan de eisen van het certificeringskader en die een normenkader hanteert voor voor de werksoort jeugdbescherming. De gezinsvoogd beschikt over een recent VOG. De gezinsvoogd verleent verantwoorde hulp: hulp van goed niveau, die in ieder geval veilig, doeltreffend,

⁴ Zie ook Eileen Munro "The Munro Review of Child Protection: final report"

doelmatig, cliëntgericht, tijdig wordt verleend en is afgestemd op de reële behoefte van de jeugdige of ouder en waarbij de hulpverleners handelen in overeenstemming met de op hen rustende verantwoordelijkheid, voortvloeiende uit de voor hen geldende professionele standaard. De gezinsvoogd voldoet aan nader opgestelde regels rond deskundigheid, opleiding, hoedanigheid en verantwoordelijkheidstoedeling, denk aan registratie in kwaliteitsregister en tuchtrecht en ethische code.

In de praktijk en literatuur van de sociale sector vindt de term "generalist" steeds meer voedingsbodem. Deze voert op tal van terreinen lichte interventies uit en is een bruggenbouwer naar andere meer gespecialiseerde professionals. In juli 2012 is een rapport verschenen in opdracht van DMO Amsterdam over een competentieprofiel generalist. Met de functie generalist wordt ook bedoeld: frontlijnwerker, medewerker sociale teams, gezinscoach of alle andere termen die circuleren als het over integraal en generalistisch werkende specialistisch gewortelde professionals gaat⁵. Waar drang en dwang een vereiste is, pleiten de rapporteurs ervoor om de competentie "overtuigingskracht" aan het profiel van de generalist toe te voegen.

Voor de ideale gezinsvoogd van de toekomst betekent dat deze naast overtuigingskracht ook over competenties als creativiteit, zelfontwikkeling, durf, coachen, samenwerken, netwerken, aanpassingsvermogen en innoverend vermogen dient te beschikken.

De Inspectie Jeugdzorg stelt het kind⁶ centraal en levert graag vanuit dit uitgangspunt een bijdrage aan de borging van kwaliteit, gedurende en na de transitie, binnen het belangrijke werk van de jeugdbescherming.

⁵ "Samen DOEN in de buurt" en BZK/WBI opdracht aan Wijnand Advies en Coaching.

⁶ "Q4C standaarden in perspectief en in de praktijk: Cliënten actief met de kwaliteit van zorg" 2012.